

Commentaar

DOOR PHILIP A. IDENBURG

Het gelijk van Bolkestein

Het voorstel van Frits Bolkestein om een gedeelte van van voor milieuvraagstukken beschikbare middelen niet in Nederland, maar in Oost-Europa te besteden, is een fundamentele stap op de weg van nationale- naar wereldverantwoordelijkheid.

Het voorstel verdient daarom nader onderzoek, vindt de commentator in dit nummer van Idee, Philip A. Idenburg.

Ruim 55 jaar geleden, 11 augustus 1941, werd op de Atlantische Oceaan tussen Roosevelt en Churchill het Atlantic Charter opgesteld. In deze verklaring werden de principes op basis waarvan vrede met Duitsland werd gezocht vastgelegd: de fameuze vier vrijheden, freedom of speech, of religion, from want en from fear, maar ook het recht van alle volkeren om de vorm van overheid te kiezen waaronder zij willen leven. Ongetwijfeld had Roosevelt dit Charter om redenen van binnenlandse politiek nodig; maar het was ook een teken aan de volkeren van India, Burma, Maleisië en Indonesië dat deze principes, zoals Roosevelt zei, niet alleen gelden voor landen die aan de Atlantische oceaan grenzen maar voor de hele wereld. Opgesteld als nauwelijks meer dan een persbericht heeft het Charter tot op de dag van vandaag zijn betekenis als een eerste pleidooi voor de oprichting van de Verenigde Naties (1)

Een halve eeuw later, tijdens de Golfoorlog van 1991, miste de westerse wereld de kans om met een vergelijkbare ideologische verklaring te komen ten aanzien van het beschikkingsrecht over schaarse energie en grondstoffen. Welke verantwoordelijkheden heeft een land dat beschikt over schaarse grondstoffen tegenover een wereldgemeenschap die op deze grondstoffen is aangewezen voor haar voortbestaan? Waren de westerse en arabische landen in staat geweest daarover een principiële standpuntbepaling te formuleren, dan zou de Golfoorlog een perspectief hebben gekregen, waarbij Amerika niet als een bruut, maar als de strenge vader van het wereldgezin uit de oorlog was gekomen.

Gemeenschappelijk in de voorgaande gedachten is het zoeken naar de principes voor een ook voor de volgende eeuw werkzame wereldorde. In dat licht kan ook het voorstel van Bolkestein, gedaan bij de algemene beschouwingen over de begroting 1997, om een gedeelte van voor milieuvraagstukken beschikbare middelen niet in Nederland maar in Oost-Europa te besteden, worden gezien als een fundamentele stap op de weg van nationale- naar wereldverantwoordelijkheid.

Enige jaren geleden merkten de Hoogovens op dat iedere marginale, door hen aan milieuzaken besteedde gulden in Oost-Europa een veelvoud aan milieuverbetering zou opleveren. Bolkestein's voorstel bouwt voort op deze technisch-rationele overwegingen en kan ronduit visio'nair worden genoemd. Ik zie het als volgt.

Sinds een paar duizend jaar wordt in westerse landen de gedachte uitgedragen dat wie veel heeft moreel verplicht is een deel daarvan af te staan aan wie (te) weinig heeft of anderszins behoeftig is. Men kan dergelijk gedrag solidariteit noemen of naastenliefde of Pareto-optimaal gedrag. Er is echter geen twijfel over dat dergelijk gedrag in de eerste plaats gezien wordt als in het belang van de zwakste partij. Deze denklijn is zo ingeburgerd dat hij ook is toegepast op overdrachten aan derde wereldlanden die als ontwikkelingshulp en later (eufemistisch) als ontwikkelingssamenwerking werden gekwalificeerd.

Het voorbeeld van de Hoogovens toont aan dat er een heel ander denkmodel mogelijk is, namelijk één waarbij de overdracht van inkomens niet in de eerste plaats in het belang van de ontvangende partij, maar in het belang van de gevende partij is.

Lastige vraagstukken die niet een-twee-drie zijn opgelost. Maar op weg naar nieuwe samenlevingsnormen op het (eindige) ruimteschip aarde is het van wezenlijk belang en op den duur onontkoombaar, om oplossingen te gaan zoeken voor dergelijke problemen. Zou het voorstel van Bolkestein nader onderzocht worden op haalbaarheid dan is dat een eerste stap op weg naar een nieuwe aanpak van veel verderreikende vragen op andere terreinen waar het denken in termen van nationaal belang en nationale soevereiniteit in feite achterhaald is.

Is het voorstel haalbaar? Wie zal het zeggen. In ieder geval zou een klein land voor een luttel bedrag een daad stellen met wellicht even verreikende betekenis als destijds het Atlantic Charter. ♦

(1) Zie het verslag van de conferentie in R.E. Sherwood, Roosevelt and Hopkins, Harper & Bros, 1948

Philip Idenburg is hoogleraar bestuurskunde aan de Universiteit van Utrecht